

РОЗДІЛ 8. КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ; КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

УДК 343.9

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.83.3.1>

ЗРОСТАННЯ КІЛЬКОСТІ ВИРОКІВ ЗА ВЧИНЕННЯ СІМЕЙНОГО НАСИЛЛЯ ЯК ПОКАЗНИК ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ СУСПІЛЬСТВА

Авраменко С.М.,
*кандидат юридичних наук, адвокат,
асистент кафедри теорії та історії держави і права,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
ORCID: 0000-0001-9507-2565*

Мельник А.Р.,
*доктор філософії в галузі права, адвокат,
асистент кафедри теорії та історії держави і права,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
ORCID: 0000-0001-8613-1965*

Панталієнко Т.П.,
*кандидат юридичних наук,
асистент кафедри теорії та історії держави і права,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
ORCID: 0009-0008-2938-0752*

Авраменко С.М., Мельник А.Р., Панталієнко Т.П. Зростання кількості вироків за вчинення сімейного насилля як показник підвищення рівня правової культури суспільства.

У статті висвітлюється питання зростання кількості відомих, правоохоронним органам, випадків вчинення домашнього насильства. Детально аналізуються фактори, що впливають на підвищення правосвідомості громадян та спонукають до вчинення рішучих дій задля нульової толерантності до різноманітного насильства в сім'ях.

Нами були проаналізовані зміни в законодавстві України, які стали рушійною силою для боротьби з домашнім насильством, захисту постраждалих осіб та покарання кривдників. Важливим кроком для цього стало внесення змін до Кримінального кодексу України та доповнення його статтею 126-1 «Домашнє насильство». Разом з тим, важливим фактором формування суспільної свідомості про недопустимість домашнього насильства є діяльність громадських організацій, публічних особистостей, медіа спільноти, засобів ЗМІ.

Прослідковується тенденція підвищення рівня правової культури особистості в розрізі нульової толерантності до дій кривдників. Суспільство все частіше не толерує насильство і прагне до справедливості. Це також свідчить про те, що правова культура особистості зростає, люди все більше поважають закон і розуміють важливість прав людини.

Досліджується зв'язок за яким підвищення рівня обізнаності громадян про їхні права та про можливості захисту від насильства призводить до збільшення кількості звернень до поліції та відновлення своїх прав законними шляхами. Доведено, що люди все частіше звертаються за допомогою, знаючи, що вони мають підтримку з боку держави.

Аналізується кількість вироків, що містяться в Єдиного державного реєстру судових рішень за вчинення домашнього насильства в розрізі 2020–2024 років.

Досліджено, що зростання кількості вироків за вчинення домашнього насильства прямо пропорційне підвищенню рівня правової культури особистості та суспільства. Даний факт підтверджує думку проте, що домашнє насильство поступово виходить з категорії латентних злочинів і жертви більше не готові миритися з насиллям в сім'ях.

Зроблено висновки, що розвиток правової культури в цьому контексті означає, що люди не лише знають про недопустимість насильства, але й усвідомлюють важливість дотримання законів та активної участі у боротьбі з цією проблемою.

Ключові слова: домашнє насильство, сімейне насильство, правова культура особи, правова культура суспільства, вирок, кримінальне правопорушення, юридичний документ, латентність.

Avramenko S.M., Melnyk A.R., Pantaliienko T.P. Increase in the number of sentences for commitment of family violence as an indicator of increase in the level of legal culture of the society.

The article highlights the issue of the increase in the number of cases of domestic violence known to law enforcement agencies. Factors affecting the increase of legal awareness of citizens and encouraging them to take decisive actions for zero tolerance to various types of violence in families are analyzed in detail.

We analyzed the changes in the legislation of Ukraine, which became the driving force for the fight against domestic violence, the protection of victims and the punishment of offenders. An important step for this was the introduction of amendments to the Criminal Code of Ukraine and the addition of Article 126-1 "Domestic violence". At the same time, an important factor in the formation of public awareness of the inadmissibility of domestic violence is the activity of public organizations, public figures, the media community, and mass media.

The trend of increasing the level of legal culture of the individual in terms of zero tolerance for the actions of offenders is being followed. Society increasingly does not tolerate violence and strives for justice. It also shows that the legal culture of the individual is growing, people respect the law more and more and understand the importance of human rights.

The connection is investigated, according to which increasing the level of awareness of citizens about their rights and about the possibilities of protection against violence leads to an increase in the number of appeals to the police and restoration of their rights by legal means. It has been proven that people seek help more and more often, knowing that they have support from the state.

The number of sentences contained in the Unified State Register of Court Decisions for domestic violence in the period 2020–2024 is analyzed.

It has been studied that the increase in the number of sentences for committing domestic violence is directly proportional to the increase in the level of legal culture of the individual and society. This fact confirms the opinion, however, that domestic violence is gradually leaving the category of latent crimes and victims are no longer ready to put up with violence in families.

It was concluded that the development of legal culture in this context means that people not only know about the inadmissibility of violence, but also realize the importance of observing laws and actively participating in the fight against this problem.

Key words: domestic violence, family violence, legal culture of a person, legal culture of society, sentence, criminal offense, legal document, latency.

Постановка проблеми. Сімейне насильство є однією з найгостріших соціальних проблем сучасного суспільства. Протягом останніх років спостерігається значне зростання кількості вироків за вчинення сімейного насильства.

Основною проблемою, яка потребує дослідження, є з'ясування причин зростання кількості вироків за сімейне насильство та визначення та чи свідчить це про підвищення рівня правової культури суспільства. Зокрема, важливо дослідити, яким чином зміни у законодавстві, активізація діяльності громадських організацій, підвищення обізнаності населення та посилення уваги з боку медіа впливають на динаміку вироків.

Важливо також розглянути, як підвищення правової культури населення та покращення механізмів захисту постраждалих від насильства сприяють більш активному зверненню громадян за правовою допомогою та доведенню справ до суду. Дослідження цієї проблеми має на меті не лише зрозуміти кількісні зміни у вирокках, але й якісні аспекти трансформації суспільної свідомості, правосвідомості та правової культури.

Таким чином, стаття буде присвячена аналізу зростання кількості вироків за вчинення сімейного насильства як комплексного показника змін у правовій культурі суспільства. Це включатиме дослідження законодавчих змін, ролі громадянського суспільства, діяльності медіа та захисту й поновлення прав потерпілих.

Стан опрацювання цієї проблематики. Ряд вчених України, вивчали питання сімейного насильства, зокрема: Артеменко О.В., Буклів Л.Г., Гулак О.В., Ладиченко В.В., Комаринська Ю.Б., Стасюк Н.А., Хавронюк М.І., Яра О.С.

Однак, на даний час відсутні дослідження причин зростання вироків ухвалених за сімейне насильство.

Метою дослідження виступає дослідження та аналіз зростання кількості вироків за вчинення сімейного насильства в Україні як показника підвищення рівня правової культури суспільства. Стаття має на меті дослідити якісні аспекти трансформації суспільної свідомості, правосвідомості та правової культури в контексті протидії сімейному насильству

Вклад основного матеріалу. Прийняття нових законодавчих актів та внесення змін до існуючих законів щодо протидії домашньому насильству сприяють більш ефективному захисту постраждалих та суворішому покаранню винних. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», ухвалений у 2017 році, значно розширив правові можливості для боротьби з цим явищем [1].

Ратифікація Україною Стамбульської конвенції також відіграє значну роль у вдосконаленні правової бази для боротьби з домашнім насильством. Ця конвенція встановлює чіткі стандарти захисту прав людини, включаючи запобігання насильству, захист жертв та притягнення винних до відповідальності [2].

Крім того, Кримінальний кодекс України доповнений статтею 126-1, яка передбачає кримінальну відповідальність за сімейне насильство [3].

Тобто можемо констатувати той факт, що Українським законодавством визнана проблема домашнього насилля та здійснено ряд кроків для зменшення такого явища.

Ці результати досягнені за допомогою ряду факторів, одним з яких є активна діяльність громадських організацій та медіа. Саме вони сприяють формуванню суспільної свідомості про недопустимість домашнього насильства. Кампанії з інформування населення, тренінги та освітні програми допомагають змінювати стереотипи та підвищувати рівень правової культури. Громадські організації та відомі особистості проводять різноманітні заходи, спрямовані на просвітницьку роботу з населенням, пояснюючи, що домашнє насильство не є приватною справою, а є порушенням прав людини [4, с. 123]. Вони організують семінари та вебінари для різних соціальних груп, включаючи молодь, працівників закладів освіти, медичних та соціальних працівників, що сприяє поширенню знань та формуванню нульової толерантності до насилля.

Медіа також відіграють важливу роль у підвищенні обізнаності громадян. ЗМІ активно висвітлюють випадки домашнього насильства, розповідають історії постраждалих, які знайшли силу звернутися за допомогою, та демонструють роботу правозахисних організацій [5, с. 46]. Це допомагає зруйнувати міфи та упередження, які часто оточують цю проблему, такі як хибне уявлення про те, що домашнє насильство є нормальним явищем або що постраждалі самі винні в тому, що сталося.

На цей час, особливо ефективними є соціальні кампанії, які проводяться в соціальних мережах. Вони дозволяють швидко та широко розповсюджувати інформацію, залучаючи до обговорення тисячі людей. Відеоролики, інфографіки, особисті історії та інші формати контенту допомагають донести до широкої аудиторії важливість протидії домашньому насильству.

Активна діяльність громадських організацій, публічних осіб та медіа не лише підвищує рівень обізнаності населення про проблему домашнього насильства, але й сприяє формуванню культури неприйняття насильства [6, с. 163]. Це допомагає створювати більш безпечне та справедливе суспільство, де кожен знає свої права і готовий захищати їх.

Розвиток правової культури в цьому контексті означає, що люди не лише знають про недопустимість насильства, але й усвідомлюють важливість дотримання законів та активної участі у боротьбі з цією проблемою.

При цьому підвищується рівень професійної обізнаності поліцейських, впроваджуються механізми, спрямовані на невідворотність покарання для кривдників, удосконалюється механізми для посилення захисту постраждалих осіб [7, с. 185].

У той же час, підвищення рівня обізнаності громадян про їхні права та про можливості захисту від насильства призводить до збільшення кількості звернень до поліції та відновлення своїх прав законними шляхами. Люди все частіше звертаються за допомогою, знаючи, що вони мають підтримку з боку держави.

Відповідно до статистики Генеральної прокуратури 2021 році загалом до ЄРДР було внесено 2431 випадків заяв про вчинення домашнього насильства, а вже в 2023 році – 2630 [8].

За результатами аналізу відомостей Єдиного державного реєстру судових рішень [9] за 2019 рік було винесено всього 222 вироки за статтею 126-1 Кримінального кодексу України, за 2020 рік – 898 вироки, за 2021 – 1556 вироки, за 2022 – 1263 вироки, а за 2023 – аж 1959 вироки. За перші чотири місяці 2024 року в Єдиному державному реєстрі судових рішень вже наявні 814 вироки за статтею 126-1 «Домашнє насильство» (результати дослідження відображені на рис. 1).

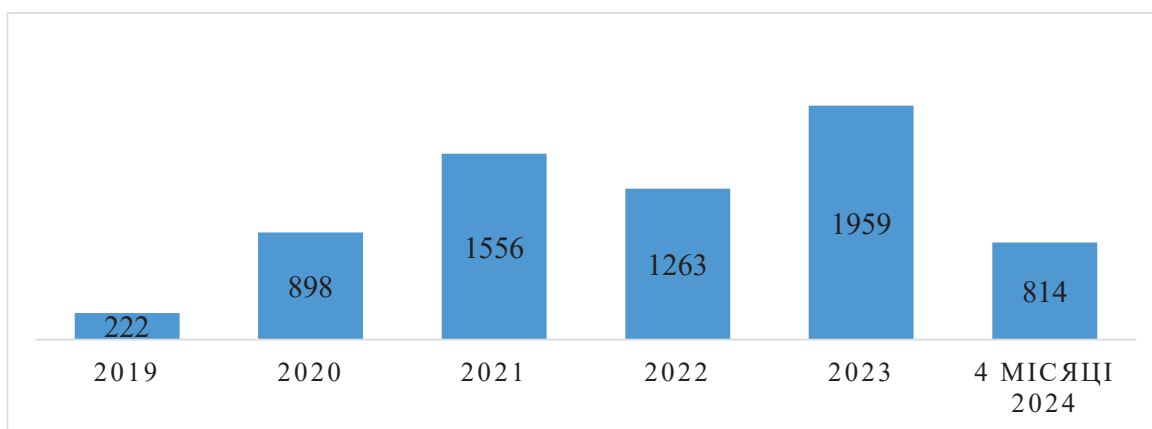

Рис. 1. Кількість вироків за статтею 126-1 Кримінального кодексу України.

Оскільки загальна кількість вироків щороку відрізняється, вважаємо за доцільне зазначити відсоткове співвідношення всіх вироків за відповідний рік з вироками за статтею 126-1 Кримінального кодексу України за відповідний період. Отже, у 2019 році кількість вироків за досліджуваною статтею становило 0,29%, у 2020 – 1,28%, у 2021 – 2,09%, у 2022 – 1,94%, у 2023 – 2,13%, за 4 місяці 2024 року – 2,68% (результати дослідження відображені на рис. 2).

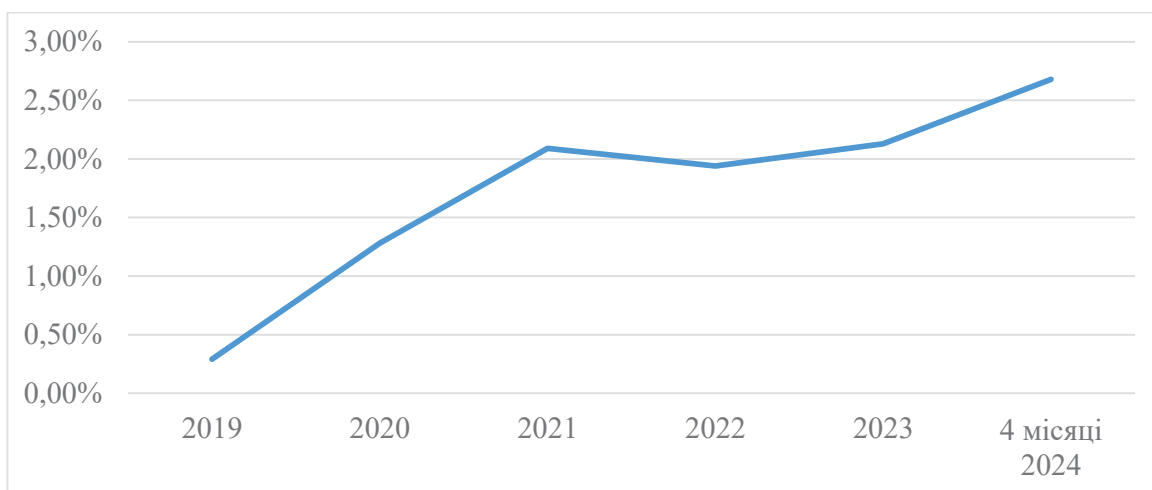

Рис. 2. Кількість вироків за статтею 126-1 Кримінального кодексу України у відсотках від загальної кількості вироків.

Зростання кількості вироків за вчинення домашнього насилля можна розглядати як позитивний знак того, що суспільство все більше не толерує насильство і прагне до справедливості [10].

Це також свідчить про те, що правова культура особистості зростає, люди все більше поважають закон і розуміють важливість прав людини.

Поступове збільшення кількості вироків за вчинення домашнього насильства означає, що дане кримінальне правопорушення поступово виходить з латентних і жертви більше не готові миритися з насиллям в сім'ях.

На думку науковців, у сучасному українському суспільстві латентність у сфері домашнього насилля зумовлена необізнаністю суспільства про дії, які можна кваліфікувати, як прояви домашньої злочинності; фінансова залежність одного з подружжя; відсутність власного житла; залякування або шантаж постраждалої особи; сором афішування знущання в сім'ї; нерозуміння того, як оминати агресії; невіра в те, що хтось може допомогти [11].

Все менше спостерігається виправдання дій кривдника («жертва завжди сама винна») та віри в міф про норму насильницьких стосунків у сім'ї («б'є – значить, любить», «биття визначає свідомість», «всіх дітей б'ють батьки») [12].

Відтак щороку зростає кількість тих людей, які не мовчать і відстоюють свої права.

Висновки. Таким чином, зростання вироків за вчинення сімейного насилля в Україні може бути важливим показником підвищення рівня правової культури, який включає в себе підвищення обізнаності населення, ефективність правової системи, активну роль громадянського суспільства та зміни в суспільних цінностях.

Зростання кількості вироків за вчинення сімейного насильства є комплексним показником позитивних змін у суспільстві. Воно відображає не лише покращення роботи правової системи, але й більш високий рівень обізнаності та активності громадян, які готові боротися за свої права та права інших. У кінцевому рахунку, це сприяє створенню більш справедливого, безпечного та правосвідомого суспільства, де кожен громадянин знає свої права та готовий їх захищати.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 р. № 2229-VIII : станом на 31 груд. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення: 30.04.2024).
2. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами. Довідник для членів парламенту. – К: «К. І. С.», 2014 URL: <https://rm.coe.int/1680096e45> (дата звернення: 22.04.2024).
3. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 No 2341-III. Верховна Рада України: веб-сайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14?find=1&text=проступки#w1_1 (дата звернення: 30.04.2024).
4. Стасюк Н.А. Кримінологічна характеристика домашнього насильства : дис. ... д-ра філософії в галузі права : 12.00.08. Київ, 2022. 173 с.
5. Авраменко С.М. Розслідування розбещення неповнолітніх : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2017. 242 с.
6. Golovko, L., Shynkaruk, N., Popova, O., Melnyk, A., & Medvedska, V. (2023). Aspectos legales de la protección de los derechos de las mujeres frente a la violencia doméstica según la legislación de Hungría y Ucrania. *Interacción Y Perspectiva*, 14(1), 155–169. Recuperado a partir de <https://produccioncientificaluz.org/index.php/interaccion/article/view/41382>.
7. Мельник А.Р., Авраменко С.М. Боротьба з домашнім насильством в умовах воєнного стану. *Право і суспільство*. 2024. № 1 Т. 1, с. 180–186. DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.1.1.27>.
8. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. *Офіс Генерального Прокурора*. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareystrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення: 19.04.2024).
9. Єдиний державний реєстр судових рішень: веб-сайт. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua> (дата звернення: 4.01.2021).
10. Yara O.S., Stasiuk N.A. Problem issues of criminal proceedings regarding domestic violence. *Uzhhorod National University Herald. Series: Law*. 2021. № 63. С. 279–283. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.63.48> (дата звернення: 17.01.2024).

11. Myshasta K., Tolkach A.N. The latency of domestic violence. *Analytical and Comparative Jurisprudence*. 2023. № 2. С. 139–144. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.02.23> (дата звернення: 16.05.2024).
12. Авраменко С.М., Мельник А.Р. Портрет жертви домашнього насильства та його особливості в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, Серія ПРАВО*. 2024. Випуск 81: частина 2. С. 244–249. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.81.3.38>. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/03/40-1.pdf>.